

A csíksomlyói pünkösdi búcsú szent és profán elemei a 2022-es online (világi) sajtó tükrében

TÓKE SUGÁRKA

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Hungarológiai Doktori Iskola, Kolozsvár (RO)
t.sugarka@gmail.com

***Title:** Sacred and Profane Elements of the Csíksomlyó Pentecostal Pilgrimage Based on the Secular Online Press of 2022*

***Abstract:** The purpose of this paper is to present the changing proportions of the sacred and the profane elements of the Pentecostal pilgrimage in the secular press. I have searched the Hungarian and Transylvanian online articles for the most common themes and keywords to describe the general view of the event in 2022. It is clear that increasing numbers of profane entertainment programmes are being organised around the date of the pilgrimage. On the basis of the new articles, I have concluded that this Pentecostal pilgrimage has become an event for Hungarian nationalities to meet rather than a religious event.*

***Keywords:** pilgrimage; secular press; sacred; profane; nationality.*

Jelen tanulmány témája a csíksomlyói pünkösdi búcsú szent és profán elemeinek a vizsgálata a magyarországi és erdélyi magyar online sajtóban megjelent 2022-es cikkek alapján. Az esemény lefolyásában mindig is jelen volt a két említett dimenzió, de nagyobb történeti távlatban mindig a szent minőség volt az, ami döntően

meghatározta a búcsú lefolyását és annak lényegét jelentette. Ezt mindössze kiszorgálni volt hivatott a profán szférákba tartozó adminisztratív, gyakorlatias jellegű teendők sora.

Azonban az elmúlt néhány év tapasztalatai arra hívják fel a figyelmet, hogy a szent és a profán jelenségek arányait és ezek megjelenési formáit – például magának a búcsúnak a médiumait – illetően folyamatban van egyfajta átrendeződés. Másfelől előfeltételezésem szerint a búcsút megjelenítő, a búcsúra reflektáló különböző vizuális médiumok meghatározó szerepet játszhatnak az említett folyamatban. Az online sajtó követi a legalaposabban az esemény lefolyását. Továbbá a vizsgált időszakban alig találni olyan szöveget, amely kizárólag nyomtatásban jelent volna meg, az online sajtó viszont bővelkedik a búcsúról szóló tudósításokban. Mindebből kifolyólag tartom érdemesnek a szóban forgó forrásanyag vizsgálatát.

A kutatás a következőképpen épül fel. Igyekszem feltérképezni a cikkekben fellelhető fő témaköröket, kulcsfogalmakat amelyekkel hivatkoznak a búcsúra, továbbá vizsgálom azt a beszédmódot, amellyel a sajtó teszi mindezt. Végül néhány példa erejéig sort keríték a cikkekben illusztrációként használt képi anyag elemzésére is. Ebben az esetben is a gyakori témák, motívumok érdekelnek, illetve az, ahogyan az eseménynek bizonyos vonatkozásai láttatva vannak. Végezetül összegzem az észlelt jelenségeket, folyamatokat, igyekszem tágabb értelmezési keretbe helyezni a következtetéseket.

Kutatástörténet

A csíksomlyói kegyhely különböző vonatkozásai több tudományterület – történelem, művészettörténet, régészet, teológia, néprajz – kutatóit is foglalkoztatják; egy viszonylag jól dokumentált területről van szó. Ez a többirányú, multidiszciplináris érdeklődés is jelzi, hogy mennyire gazdag és rétegzett a szóban forgó téma.

Az alábbiakban a kegyhely és a pünkösdi búcsú kutatásának azokat a történeti, antropológiai és néprajzi vonatkozásait fogom ismertetni, amelyek a jelenlegi vizsgálat szempontjából relevánsak, és számomra kiindulópontul szolgáltak.

A kegyhellyel kapcsolatos történeti források bőséggel állnak a kutató rendelkezésére, amelyek feldolgozásából, összegyűjtéséből számtalan tanulmány, tudományos cikk íródott, de több önálló kötet is született, többek között P. Boros Fortunát, P. Benedek Fidél és P. Daczó Árpád Lukács ferencendi szerzetesek tollából. Az említett szerzők műveinek jelentősége és érdemei vitathatatlanok, de a történeti források kritikus és tudományos feldolgozása terén elsősorban Mohay Tamás és Tánzos Vilmos munkásságára hagyatkoztam. Előbbi szerző *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány* című terjedelmes, a teljesség igényével fellépő 2009-ben megjelent könyvében a kegyhely és búcsú vonatkozásainak széles spektrumú áttekintését adja. Az eredettörténet kritikai vizsgálatától kezdve, a kegyszoborhoz kötődő kultusz és a ferences rend tevékenységein keresztül, a népi vallásosság kérdésköreit érintve, a búcsún résztvevők társadalmi rétegzettségének vizsgálatáig mindenről olvashatunk ebben a munkában. Az összefoglaló fejezetben érintőlegesen szót ejt a búcsú vallási hagyományainak profanizálódó jellegéről és a nemzeti szimbólumok előretörő jelenlétéről.¹ Mohay Tamásnak nemrég megjelent *A csíksomlyói kegyhely és búcsújárás. Diktatúra, rendszerváltás, modernizáció* című kötete is. Ebben a szerző reflektál az újszerű jelenségekre: a katolikus székelyek búcsújáróhelyéből hogyan lesz nemzeti jelentőségű találkozóhely, továbbá miképpen alakul át a búcsú arculata azáltal, hogy újabban százezres – távollevőkkel együttvéve akár milliókat kitevő – tömegek figyelmét koncentráló médiaeseménnyé lépett elő. Továbbá áttekinti a meghatározóbb

¹ MOHAY: A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány, 255–258.

médiumok (sajtó, Duna TV közvetítései) szerepének alakulását az említett folyamatokban.²

Abban a Victor Turner által először megfogalmazott feltevésben több néprajzkutató – Vass Erika, Tánczos Vilmos, Mohay Tamás – is egyetért, hogy a búcsújárás *rituális drámaként* is felfogható.³ „Rituális dráma, mert a mintegy egy hétig tartó, ritualizált cselekménysor több százezer közvetlen vagy közvetett módon érintett szereplőt mozgat, szimultán módon, pontosan meghatározott, egymástól olykor több száz kilométernyire lévő helyszíneken, pompázatos kellékekkel, a hagyomány és újítás dinamikus egymásra hatása közben formálódó »rendezői« utasítások szerint. A dinamikus cselekvéssor révén a résztvevők olyan lelki élményben részesülnek, melyet túlzás nélkül nevezhetünk katartikusnak.”⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ez a gondolat a szerzőnek egy 1995-ös tanulmányában jelent meg először. Vass Erika a *kulturális performansz* fogalmával ragadja meg a búcsújárás lényegi jelentését. A Richard Schechnertől átvett terminus tágabb értelmezési keretet teremt a szóban forgó jelenség értelmezésére,⁵ de végső soron a végkifejlet ugyanaz: az esemény által a szenttel való találkozás és átlényegülés.

Egy későbbi írásában Tánczos Vilmos már az 1989-es rendszerváltást követő, a búcsú szerkezetében bekövetkezett változó folyamatokra reflektál. Véleménye szerint a búcsú lényegét már nem a korábbi, hagyományos néprajzi szemléletben lehet próbálni megragadni, hanem erre sokkal alkalmasabb az a *kulturális ökonómiai* szemlélet, amelyet Henri Lefebvre vezetett be a társadalomkutatásba. Ez a „felismerés voltaképpen azt jelenti, hogy *ugyanúgy* kulturálisan gazdálkodunk a térrel, ugyanúgy »előállítjuk« és »termeljük« a teret, mint ahogy közösségi tartalmat adunk az időnek, és ennek megfelelően létrehozuk a térben-időben zajló rítusainkat. Mindezen

² MOHAY: A csíksomlyói kegyhely és búcsújárás. Diktatúra, rendszerváltás, modernizáció, 438–462.

³ Lásd: TURNER: Drama, Field and Metaphors. Symbolic Action in Human Society.

⁴ TÁNCZOS: Búcsú Csíksomlyón – egy rituális dráma katarzisa, 39.

⁵ VASS: „Menjünk az Isten szentséges házába...” A búcsújárás mint kulturális performansz, 14–15.

tevékenységek pedig bizonyos kulturális ökonómia mentén szerveződnek.”⁶ Tanulmányában Tánczos Vilmos a Theano S. Terkenlinek a globalizáció fokozatairól szóló modelljét vetíti a csíksomlyói pünkösdi búcsúra, és ezek alapján építi fel gondolatmenetét. Én is ezekből vonultatok fel néhányat. Az észrevételek központi magját képezi a múltbeli hagyományos szokásrendek és a rendszerváltás óta érzékelhető, egyelőre körvonalazatlan, kaotikusnak tűnő jelenségek szembeállítása.

Az egyik fontos történet az úgynevezett „enworldment” folyamat, vagyis a határok leomlása és összemosása. Ez különösen a szent és a profán minőségekben érhető tetten. Például a nagy forgatagban együttesen van jelen a zarándok és a fogyasztói attitűdöt képviselő, a búcsú utáni profán szórakozásra váró turista. A vásáron található különféle dísz- és emléktárgyakkal együtt a kegyhely ideális képét mutató kegytárgyakat is meg lehet vásárolni. Habár ezek a hagyományos értékek világában is megtalálhatóak voltak, de korántsem akkora mértékben, mint napjainkban.

A búcsú hagyományos szerkezetéhez tartozó egyes szokások eltűnőfélben vannak. Ez a jelenség a Terkenli által megfogalmazott „unworldment” (teljesen leomlott régi világok) folyamatok felé mutató tendencia. Ilyen eset például a templomban alvás hagyománya és a pünkösdi hajnali napvárás. A kegyhelyen töltött rituális idő is lerövidülni és vallási szempontból kiüresedni látszik: régi idők több napos búcsújárásával ellenben, manapság a résztvevők többsége autóval teszi meg az utat a kegyhelyre, részt vesz a szombat déli misén, ezt követően haza is tér. Az egyes településeket képviselő keresztaljak egyre kevésbé tudnak a maguk egységében megmutatkozni. Ez részben annak tudható be, hogy sokan inkább autóval érkeznek és előre megbeszélt helyen találkoznak a keresztaljával, ott veszik fel népviseletüket, kimondottan a mise idejére.⁷

Itt szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a valós helyen töltött idő tényleg lerövidült, de a virtuális térben időközben

⁶ TÁNCZOS: A csíksomlyói búcsú új kulturális ökonómiája, 15.

⁷ TÁNCZOS: A csíksomlyói búcsú új kulturális ökonómiája, 16–21.

kiterjedt. Az oda- és visszautat szervező turisztikai oldalakon, illetve az ugyancsak ebből a célból létrejött Facebook-oldalakon már hetekkel előtte történik a „készülődés” (még applikáció is készült, ami segíti a zarándokokat a helyszínnel, programokkal kapcsolatos eligazodásban). Továbbá képek és videófelvevételek készülnek a miséről, amit bárki bármikor visszanezézhet (hónapokkal, de évekkel később is, mert ezeket meg lehet találni a Csíksomlyó kegyhely Facebook- vagy weboldalán).

A fentebb említett tanulmányában Tánzos Vilmos a búcsú terét egyfajta *tematikus park* működésével állítja párhuzamba. Ebben egyaránt helyet kapnak a vallásos tevékenységek, a vallásos nosztalgia igényére alapozó tevékenységek, valamint a teljesen profán időtöltési formák is. Fontos megjegyezni, hogy itt is az arányok eltolódása jelenti az újszerűséget. A *tematikus park* koncepcióját igazolhatja a zarándokvonal megnövekedett jelentősége a búcsú „kellékei”, elemei között. Indulásáról, az egyes megállóknál zajló ünnepi fogadtatásról (például Kolozsvár, vagy a gyimesbükki ezeréves határ) rendszeresen értesülhetünk a média által. Véleményem szerint a zarándokvonal két dolog miatt bír megnövekedett jelentőséggel. Egyrészt nosztalgiavonatként működik, másrészt – a tematikus park koncepciójára reflektálva – a vonal egyúttal egy varázsvilágba kalauzolja utasait. Sokak körében él még az a felfogás a székelyekről, hogy ők valami „őseredeti tisztaságban” élnek, összhangban a környezetükkel, amely tele van mitikus, mondai elemekkel, és történesen itt található a csodatevő csíksomlyói Szűz Mária szobra is.

A hely iránti érdeklődés a 2019-es pápalátogatást követően még inkább megnőtt. A hivatalos médiának az eseményhez való viszonyában is eltérő, ellentmondásos nézetek mutatkoztak meg, azonban a digitális nyilvánosság közegeiben a legszélsőségesebb megnyilvánulások is napot láttak. Ebben a két fajta nyilvánosságban végzett kutatásokat Hubbes László-Attila a *Videmus Papam* tudományos projekt keretein belül.⁸ A vizsgálat ismertetésére itt

⁸ Lásd: HUBBES: A csíksomlyói pápalátogatás megítélésének digitális közösségi diskurzusai, 139–154.

nem áll módomban kitérni, csupán arra a jelenségre szeretném felhívni a figyelmet, hogy mind a tömegmédiák, mind a digitális nyilvánosság erősen befolyásolhatják egy esemény lefolyását, megítélését, és közvetett módon előidézhetik annak szerkezeti változásait is.

Továbbá egyetértek és szintén kiindulópontul szolgált a jelenlegi vizsgálathoz Hoppál Bulcsú azon véleménye, miszerint „az esemény mediatizáltsága és a zarándokok nagyfokú mobilizáltsága az, amely leginkább visszahatott a búcsús eseménysorra” az elmúlt két évtizedben.⁹

Végezetül a kutatás szempontjából lényeges az a gondolat is, mely szerint a média a hírek által a valóságról alkotott képünk állandó újraformálásában is szerepet játszik. A kommunikáció rituális nézete szerint „a hírek nem csupán informálnak, hanem a világot formáló nagy erők drámájáról közvetítenek bennünket, amely drámákban mi magunk, az olvasók és nézők is részt veszünk azáltal, hogy helyeslésünkkel vagy tiltakozásunkkal csatlakozunk az eseményt értelmezők csoportjához. A hírek rituális kommunikációja nemcsak leírja a világot, bár azt is teszi, hanem bele is helyezi az információt egy nagyobb összefüggésbe, és egyben el is játssza azt. A kommunikáció így egy olyan szimbolikus folyamatnak írható le, amelyben a valóságról alkotott képünket – nemcsak a részleteket, de az egészet is – állandóan újratermeljük, korrigáljuk és átformáljuk.”¹⁰

A fenti kutatástörténeti előzményeket és azokhoz kapcsolódó egyéni megfigyeléseket, tapasztalatokat azért láttam szükségesnek részletesen ismertetni, hogy érzékelhetővé váljon a csíksomlyói kegyhely és püünkösdi búcsú rendkívül összetett és rétegzett jellege, amelyben az alábbi kutatás létrejött.

⁹ HOPPÁL: Egy keletkező vallási peremjelenség: nemzeti zarándoklat Gyimesbükön püünkösdi vasárnapján, 512–324.

¹⁰ CSÁSZI: A média rítusai. A kommunikáció neodurkheimi elmélete, 102.

Forrásanyag és módszerek

A kutatásom során a következő erdélyi és magyarországi hírportálok 2022-ben megjelent cikkeit tekintem át: *Kronika Online*, *Székelyhon*, *Erdély.MA*, *Maszol*, *Háromszék*, *Hargita Népe*, *Liget*, *Újszó*, *Transtelex*, illetve *MédiaKlikk*, *Telex*, *Magyarnemzet*, *Infostart*, *Híradó*, *Sokszínuvidék24*, *Hidegkutihírek*, *Magyarhírlap*, *Dehír*, *Magyarforum*, *Délmagyar*, *Szeretlekmagyarország*.¹¹

Az újságok kiválasztásában a Google keresőmotorjának volt meghatározó szerepe. A *csíksomlyói búcsú 2022* kulcsszó alapján az imént felsorolt hírportálok cikkei jelentek meg találatként, így ezek mentén indultam el és böngésztem tovább az online újságokban. Összesen huszonnégy cikk került be a kutatásba. Ezek időben az eseményt megelőző egy hónaptól a búcsú utáni hétig terjednek. Mivel a búcsúnak bizonyos elemeiről (zarándokvonat indulása) több hírportál is ugyanazokat az információkat közli hasonló módon, akár többször is frissítve az adott cikket, ezekből a típusokból csak egy-egy jellemzőbb példát válogattam be az elemzésbe.

Általánosan elmondható, hogy a csíksomlyói pünkösdi búcsúnak a magyarság szempontjából rendkívüli jelentőségét felismerve az online hírportálok napra, sőt órára készen tudósítanak és frissítik tartalmaikat. Mivel egyre szélesebb tömegeket megmozgató eseményről van szó, a búcsúhoz tartozó elemekről és ezek vonatkozásairól is egyre szélesebb spektrumban tudósít a sajtó. Az elemzésnek háttérül szolgáló egyik lényeges szempont a sajtó ideológiai elkötelezettségeiből fakadó „attitűdbeli” eltérések vizsgálata volt. Itt előrebocsátanám a következő észrevételt. A liberális eszmékkel operáló újságok egyoldalúan kritikusan viszonyulnak az eseményhez, a konzervatív eszmékkel egyet-

¹¹ kronikaonline.ro, szekelyhon.ro, erdely.ma, maszol.ro, 3szek.ro, hargitanepe.ro, liget.ro, uj szo.ro, transtelex.ro, illetve mediaklikk.hu, telex.hu, magyarnemzet.hu, infostart.hu, hirado.hu, sokszinuvidék.24.hu, hidegkutihirek.hu, magyarhirlap.hu, dehir.hu, magyarforum.hu, delmagyar.hu, szeretlekmagyarország.hu.

értők pedig – ugyancsak egyoldalúan – már-már „reklámozzák” az eseményt. A vizsgált szövegeket fő témáik, motívumaik, üzenetük célja szempontjából laza kategóriákba rendeztem, és ezek mentén vontam le következtetéseket. Itt hangsúlyozni szeretném, hogy ennek a besorolásnak inkább irányadó szerepet tulajdonítok, amely egyfajta vázként szolgál a megfigyelések és a tartalomelemzés rendszerezésére. Lábjegyzetben rövidítve jelöltem a mondandómat alátámasztó cikkek adatait.

Szent és profán viszonya a búcsúban

Ahogy a tanulmány első felében már említettem, a Victor Turner-i ritualista értelmezés szerint, amit épp a csíksomlyói búcsúra vonatkoztatva magyar kutatók is átvettek, a hagyományos búcsújárás lényegi mozzanata a szenttel való találkozás és a katartikus élmény általi megtisztulás volt. Az imént felsorakoztatott újszerű jelenségek arra engednek következtetni, hogy a transzcendencia élményén túlmenően a búcsú más elemei, vonatkozásai is jelentős figyelmet kapnak mind a résztvevők, mind a szervezők részéről. A magyarországi és erdélyi magyar online hírportálok vizsgálatakor arra voltam kíváncsi, hogy melyek azok a kiemelt fontosságú témák, amelyekről gyakran szólnak a cikkek, és melyek azok, amelyekről ritkábban esik szó; illetve milyen beszédmódban íródnak, milyen gondolatiságot képviselnek; milyen más vizuális médiumokat – kép, videó – használnak a tartalom érdekesebbé tétele szempontjából, ezeknek melyek a fő témáik, valamint megjelenítésük módja; beszélhetünk-e arány-átrendeződésről a szent és profán dimenziókhöz tartozó elemekről való beszédben, és ha igen, miben ragadható meg ez.

Az egyik leggyakoribb kategóriát képezik az adminisztratív információkat közlő cikkek, amelyek főként a búcsú lefolyásával kapcsolatos praktikus tudnivalókról szólnak: hol lehet útlezárásokra és parkolóhelyekre számítani, továbbá ismertetik a búcsú

programját, és hogy milyen időpontban, mely televízióadón lehet élőben követni a misét, ki lesz ennek a főcelebránsa stb.¹²

Vannak olyan a cikkek, amelyek a búcsú vallásos szellemiségét, üzenetét járják körül. Ezekben főként az aktuális búcsú mottójának magyarázatáról, valamint a szombat déli misén elhangzott prédikáció lényegéről olvashatunk.¹³

A legnépesebb kategóriába tartoznak azok a cikkek, amelyek a búcsúval kapcsolatos, de nem csak vallásos gondolatiaságot propagálnak. Ilyenek lehetnek a magyarságtudat, nemzeti összetartozás eszméi, ritkább esetekben a székelység vagy más etnikai kisebbségek sorsával foglalkozó tartalmak. Túlnyomórészt a magyarországi hírportálokon találkozhatunk azokkal a megközelítésekkel, amelyek a búcsúra úgy hivatkoznak, mint egy nagy találkozóhelyre, mint az összmagyarság, a nemzeti összetartozás szimbólumára.¹⁴

Hasonló jelzőket és hasonlóan nagy jelentőséget tulajdonítanak a lapok a zárándokvonnak – akár a búcsúnak –, amelyet több helyen is „össznemzeti zárándokvonnaként” emlegetnek.¹⁵ A 2022-es év különösen kedvezett a zárándokvonnak által képviselt, fentebb is említett összetett szimbolikának a további gazdagításához. Az említett évben pünkösdi napja június 4-re esett, a nemzeti összetartozás ünnepére, amelyet a magyar Országgyűlés törvényesített 2010-ben. (Június 4-ét eredetileg a trianoni békeszerződés évfordulójának gyászünnepeként tarthattuk számon.) Tehát 2022 januárjában a Nemzetpolitikai Államtitkárság és a Magyarság Háza közösen meghirdette a Tamási Áron-émlékévet. Ezt több erdélyi településen is – köztük Csíksomlyón és Csíksze-

¹² FERENC: Program, útlezárások, parkolás a csíksomlyói búcsú idején; Szigorúan korlátozzák az árusítást a pünkösdi búcsún; 30. alkalommal közvetíti élőben a csíksomlyói búcsút a Duna. FARKAS: Ismertették a csíksomlyói búcsú liturgikus programját és a forgalmi tudnivalókat.

¹³ FARKAS: „Isten békét akar az embernek és az emberben – újra százezrek zárándokoltak Csíksomlyóra”.

¹⁴ Lélekben minden magyar együtt énekel.

¹⁵ BAUMANN: Ismét zakatol az össznemzeti zárándokvonnak a csíksomlyói búcsúba.

redában – különböző rendezvényekkel ünnepelték.¹⁶ A későbbiekben ezeknek a részletezésére is sor kerül.

Tehát észrevehető, hogy a pünkösdi búcsú köré gyakran szerveződnek más események, rendezvények. Itt megjegyezném, hogy ez nem új keletű jelenség. 1930-ban pünkösöd ünnepén került sor az akkortájt alapított Csíki Székely Múzeum első kiállítására. Ugyancsak a szóban forgó ünnep utáni hétre időzítették az első – 1931. június 7-én tartott – Ezer Székely Leány Napját.¹⁷

A riporterek személyes élménybeszámolói mutatják be az eseményt a legváltozatosabb módon. Ezek között találhatunk a végletekig túlfuttatott, giccsbe hajló leírásokat és szélsőségesen kritikus hangnemű szövegeket is.¹⁸ Az elsőre kiváló példa a Magyar Hírlap oldalán megjelent *Csíksomlyón innen és túl* című beszámoló, amelyet itt érdemesnek tartom külön idézni. „A lovas legények, a színpompás öltözékű lányok, a kerekesszékekben érkező nagymama, akinek tán utolsó kívánsága, hogy ezt a búcsút a családjával közösen ünnepelhesse a somlyói nyeregben vagy a botjába kapaszkodva mászó öreg porlasztja szét a fáradságot. Az ungon-berken át megtett harminckét kilométer súlya ott van a lábokban, a hajnali elszántságot elcsigázott léptek válthatnák a perzselőn szikkasztó napon, ám a több százezernyi lelkesedés mellett eltörpül minden fáradság. A Somlyóra polipkarokként tekerdő emberáradat a Béke és jószág szellemében érkezik, a búcsú jelmondata pedig őszintén átjárja a szíveket. Nyoma sincs a más tömegek esetén fel-felbukkanó türelmetlenségnek, ingerültségnek, feszélyezettségnek. Angyalok szállnak a fejek felett.”¹⁹ A szöveg a végletekig kitolja az idealizálás mércéjét. Olyan bukolicus hangulatot von a búcsújárás köré, amely a valóságban valószínűleg soha nem létezett. A giccs stílusjegyeinek büszke felvállalásával továbbra is fenntartja azt a – amúgy letűnőfélben levő –

¹⁶ Pótápi: Idén a csíksomlyói búcsú a nemzeti összetartozás napjára esik.

¹⁷ A múzeum története.

¹⁸ PRESINSZKY: Lángos, kürtőskalács és a Mi Hazánk is előkerült a csíksomlyói búcsún.

GÁL: „– Mi egy vérből valók vagyunk! – Az biztos!” Áthaladtak Kolozsváron a csíksomlyói zarándokok.

¹⁹ SÜTŐ-NAGY: Csíksomlyón innen és túl.

romantikus felfogást a székelységről, hogy ők még a tökéletes, idilli paraszti életformát képviselik, és valamiféle boldog paradicsomi állapotban léteznek.

Az élménybeszámoló másik végleteként említhető a Transtalex által közölt *Lángos, kürtőskalács és a Mi Hazánk is előkerült a csíksomlyói búcsún* című, rendkívül kritikus hangú írás. Élesen bírálja a nemzeti összetartozás ünnepét, Udvardy György érsek és Böjte Csaba atya politikai és civil életben betöltött tevékenységeit. Arról is ír, hogy jelen volt a Mi Hazánk mozgalom néhány képviselője, a párt zászlójának kíséretében annak ellenére, hogy korábban pontosan az ilyen jellegű politikai megnyilvánulások mellőzésére szólítottak fel a szervezők. Az eseményen résztvevőkkel váltott rövid párbeszédet is lejegyzí, amelyek tartalma a búcsú vallásos és nemzeti jellegének szembeállítása mentén körvonalazódik. A cikk szerint többen is egyetértenek abban, hogy a búcsú mára egy „összmagyar nemzeti ünnep lett”. Egy megkérdezett idős pár pedig arról beszélt, hogy ők nem is a búcsú vallásos jellege miatt jönnek el, hanem azért, mert érzékelnek egyfajta „tömegpszichózist”, és ezáltal nyernek lelki feltöltődést. Ez a beszámoló az előzővel – és általában az átlagos riporter élménybeszámolóval – szemben, egy árnyaltabb és jóval pesszimistább összképét mutatja meg a búcsúnak.

A csíksomlyói pünkösdi búcsú története, eredete is visszatérő témájául szolgál az újságoknak. Ezen belül is elkülöníthetőek a felszínes megközelítésű és a tudományos igényű cikkek. Előbbiek csak röviden, sematikus módon ismertetik a búcsú múltjával kapcsolatos általános, már sokat ismételt tudnivalókat.²⁰ Utóbbiak inkább a témához értő kutatók bevonásával íródnak, hangsúlyozva a búcsú jelentéstartományának és hagyományos szerkezetének változó, átalakulóban levő folyamatait. A tudományos néprajzi, történeti szemléletű észrevételeket egészítik ki az idős,

²⁰ BERECKI: Erdély legjei – Hargita megye: a csíksomlyói búcsú.

Csíksomlyói búcsú: több mint 450 éve gyűlnek össze a zarándokok a Hármashalom oltárnál.

„veterán” búcsújáró emberek visszaemlékezései.²¹ Véleményem szerint ez a kettős mérce, együttállás vihet a legközelebb a búcsú szellemiségének megértéséhez.

Mint már fent említettem, a búcsút megelőző és követő hetekben bőséges, széles választékot kínáló rendezvények álltak az érdeklődők rendelkezésére. Az online hírportálok ezeket is hűen közvetítik. Itt csak néhány rendezvény és program kiemelésére vállalkozhatom, amelyet a Maszol hírportálon olvastam. A Tamási Áron-émlékév rendezvénysorozat keretein belül lehetett megtekinteni többek között a *Bölcső a hegyek között. Tamási Áron 125 szabadtéri kiállítást*. A 17. Hargitai Megyenapok keretében könyvbemutatón, operettelőadáson, és a *Magyar katolikus jelenlét a világban* című kiállításon vehettek részt az érdeklődők; pénteken ugyancsak énekes műsorral fogadják a pünkösdi lovas zarándoklat résztvevőit. A cikkben megemlítik továbbá az ANT nevű szórakozóhely bulikínálatát is, valamint az akkor nyílt Zengő térben tartott népzenei koncertet, majd táncházat is mint ünneplési opciót a fiatalok számára. Szombaton tovább folytatódnak a programok, nemcsak Csíkszeredában, hanem Madéfelván és Gyimesbükkön is különböző zenés, táncos műsorokra lehetett készülni a Pünkösdi Forgatag nevű rendezvény keretein belül.²² Mindezek mellett a Tiltott Csíki Sör Manufaktúra által szervezett Tiltott Fesztiválon is családi napot tartottak a szóban forgó hétvégén. Szombat este a Neoton Família koncertjén „generációk tomboltak együtt”.²³

Ez utóbbi két cikkből jól kivehető, mekkora szenzációra lehet számítani pünkösdi hétvégén. Az írások beszédmódja is a fesztiválok programkínálatát beharangozó, toborzó, figyelemfelkeltő stílust idézi. Városi és vidéki környezetben egyaránt érdekesebbnél érdekesebb kikapcsolódási lehetőségeket kínálnak minden generációnak, ízlésnek és fogyasztói attitűdnek megfelelően.

²¹ MOLNÁR: Egy nemes csata ünnepétől a csíksomlyói búcsú foszforeszkáló Szűz Máriájáig.

²² FARKAS: Gazdag program várja a pünkösdi búcsúra érkezőket.

²³ ISZLAI: Az eső sem volt akadály: generációk tomboltak együtt a Neoton Família Sztárjai koncertjén.

A pünkösdi lovas zarándoklat 2018 óta képezi szerves részét az eseménynek. A tavalyi évben ezt a nemrég kialakult szokást is a nemzeti összetartozás szimbólumaként emlegetik az egyes hírportálok.²⁴ Egyre érzékelhetőbbé válik a zarándokvonathoz hasonló, erőteljes médiavisszhangja is. Ugyancsak szenzációkeltő hangnemben tudósítanak róla a lapok, valamint magát a lovas felvonulást is ünnepségekkel kísérik és végül fogadják, amikor megérkezik Csíksomlyóra.²⁵

A cikkek szövegét kísérő képek is ugyanolyan fontos elemei a búcsú reprezentálásának. Ezek elsősorban a szöveg mondandóját, tartalmát, a kiemelt témákat illusztrálják. A tudatosan megkomponált, beállított képek a szöveg eszmeiségét szolgálják, függetlenül attól, hogy a búcsút idealizáló vagy éppen kritizáló gondolatokról van-e szó. Például a nemzeti összetartás eszméjét tudatosítani akaró szövegek mellé olyan képeket csatolnak, amelyeken a több ezres tömeg látható magyar zászlókat lengetve.²⁶ Amely írások pedig a búcsú hagyományos szokásaira és a vallásos hitre fókuszálnak, azok fotóin a keresztalják, azok zászlói és a székely, vagy csángó népviselet kerül előtérbe.²⁷

Egyre gyakoribb jelenség az online sajtóban, hogy önálló fotóriporton keresztül mutatnak be egy eseményt, esetünkben a pünkösdi búcsút. Általában az a gyakorlat, hogy egy rövid bevezető után következnek a képek a búcsújárás lefolyásának sorrendjében, helyenként kommentárokkal, máshol azok nélkül. Az elején a keresztalják útjáról, felvonulásáról láthatunk fotókat, a zarándokok és újabban a lovas zarándoklat megérkezéséről, majd a Szék útján és a Kis-Somlyó-nyeregbe hömpölygő tömegről, és a labarumot vivő diákokról. A déli mise alatt készülnek azok a már-már „ikonikus” fotók, amelyek a több százezres tömeget mutatják madártávlatból, és amelyek aztán az online vagy nyom-

²⁴ Pótápi: A pünkösdi lovas zarándoklat a nemzeti összetartozás szimbóluma.

²⁵ FARKAS: Csíksomlyón fogadták a pünkösdi lovas zarándoklat résztvevőit.

²⁶ VASS: Amikor 350 ezer ember együtt énekl a székely himnuszt – ilyen volt a 2022-es csíksomlyói búcsú.

²⁷ Ahogy a járvány előtt: gyalogosan, keresztaljakkal Csíksomlyóra.

tatott sajtó címdalára kerülnek. Továbbá a misét celebráló papról, a mögötte sorakozó többi egyházi személyről, valamint az első sorokban helyet foglaló politikusok csoportjáról is gyakran közölnek képeket. Egy-egy karakteresebb kinézetű résztvevőt vagy csoportot is megmutatnak a fotók. Ezután rendszerint a hazafelé induló keresztaljáról vagy a tömegről láthatunk illusztratív példákat, a képek sorát pedig a vásári kavalkád megjelenítése zárja.²⁸ Az itt vázolt képtípusok jelentik az általános, sablonos vázát a fotóriportoknak, de vannak ezektől eltérő témájú és alternatívabb megjelenítési módot képviselő képek is. Erre jó példa a *transtelex.ro*-n megtekinthető fotóriport, amely egy egyedi eseten, a gyimesi csángók keresztaljának útján keresztül mutatja be a búcsújárás egyik lehetséges változatát. A képek és rövid szövegek – amelyek párbeszédnek rögzítéséből állnak – harmonikus változásából kirajzolódik egy kisebbségnek a világról, a vallásról, az identitás kérdéséről alkotott nézete.²⁹

Összegzés

Az online hírportáloknak a csíksomlyói búcsúról való beszédmódjában két fő vonulat különíthető el. Az egyik a tömegeknek szól. Az ezekhez tartozó írások határozottan kiállnak bizonyos (nemzettudat, összmagyarság) ideológiák mellett, és gyakran elfogultan, idealizáló módon mutatják be a búcsút. A másik vonulat mögé besorolható cikkek inkább az alternatív nézőpontot képviselik. Árnyaltabban, érzékenyebben, kritikusabb módon láttatják az eseményt, ugyanakkor kitérnek olyan résztémákra (gyimesi csángók búcsújárása, egyéb néprajzi vonatkozások, a hétköznapi emberek vallásos meggyőződése), amelyeket a „mainstream” sajtóorgánumok inkább mellőzni szoktak.

²⁸ Ilyen volt a járvány utáni első csíksomlyói búcsú.

²⁹ Tóké: 40 kilométeren keresztül zárandokoltunk a búcsú napján a gyimesi csángókkal a csíksomlyói kegyhelyre.

Abból a szempontból, hogy a vizsgált hírportálok milyen eszmeiséget közvetítenek, több irány körvonalazható. A búcsú vallásos lényegének átadására törekvő írások a szombat déli misén elhangzott prédikáció tanulságát, illetve az aktuális búcsú mottóját fejtik ki. Az áttekintett világi lapokban kevés olyan írás van, amely kizárólag a vallásos gondolatokról, a hely és esemény spiritualitásáról szólna. Viszont annál több az, amelyben egybemosódik a búcsú vallásos és nemzeti jellege. Ennek következtében pedig a búcsút mindenestől úgy jelenítik meg, mint a nemzeti összetartozás, az ősszmagyarság szimbólumát. A zarándokvonatnak és lovas zarándoklatnak tulajdonított hasonló jelentésegységek csak tovább erősítik az említett megfeleltetést.

Tehát a pünkösdi búcsú szent, vallásos tartalmai és az olyan profán ideológia, mint az ősszmagyarság, ötvözése által úgy tűnhet, hogy az utóbbi készül a szent dimenziójába emelkedni, és akár annak a helyére is igényt tartani.

Ezt támasztja alá a búcsú időpontját övező, évről évre szélesebb hatókörű profán ünneplési és szórakozási programkínálat jelenléte. Ezek létrejöttét a búcsús tömeg fogyasztói igényei, attitűdje hívta életre, úgyhogy a jövőben is szükséges lesz eleget tenni ennek. Valószínűleg a szóban forgó rendezvények egyre látványosabbak lesznek, és egyre professzionálisabb szervezés fog mögéjük állni. Mindezt figyelembe véve nem is tűnik annyira elképzelhetetlennek a Tánczos Vilmos által felvetett „tematikus park” koncepció. Az imént felsorolt jelenségek abba az irányba mutatnak, hogy a búcsú köré szervezett programok és rendezvények folyamatosan növekvő kavalkádjában a búcsú elveszítheti központi, lényegi szerepét, és mintegy lefokozódva egy választható vallásos programmá, a többi szórakoztató tevékenység egyik opciójává válhat.

Felhasznált szakirodalom

- BALATONYI J.: Pünkösöd a gyimesbükki *Ezeréves Határon*. Etnikus és vallási versengések és ünnepi együttműködések, In TÁNCZOS V.– PETI L. (szerk.): *Mágia, ima, misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról*, Kolozsvár 2019, 479–511.
- CÁSÁZI L.: *A média rítusai. A kommunikáció neodurkheimi elmélete*, Budapest 2002.
- HOPPÁL B.: Egy keletkező vallási peremjelenség: nemzeti zarándoklat Gyimesbükkön pünkösöd vasárnapján, In TÁNCZOS V. – PETI L. (szerk.): *Mágia, ima, misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról*, Kolozsvár 2019, 512–324.
- HUBBES L.: A csíksomlyói pápalátogatás megítélésének digitális közösségi diskurzusai, In *Erdélyi Társadalom* 20 (2022/1) 139–154.
- MOHAY T.: Egy ünnep alapjai. A csíksomlyói búcsú új megvilágításban, In *Keresztény Magvető* 11 (2005/2) 107–134.
- MOHAY T.: *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*, Budapest 2006.
- MOHAY T.: *A csíksomlyói kegyhely és búcsújárás. Diktatúra, rendszerváltás, modernizáció*, Budapest 2023.
- PAPP R.: „Ahol egy nép találkozik” – a csíksomlyói búcsú 1995-ben, In BOGLÁR L. – PAPP R. – TARR D. – TÓTH B. (szerk.): *Etnikum és vallás. Apróbb írások a vallási kommunikáció körében*, Budapest 1996, 9–17.
- TÁNCZOS V.: Búcsú Csíksomlyón – egy rituális dráma katarzisa, In TÁNCZOS V. (szerk.): *Keletnek megnyílt kapuja. Néprajzi esszék*, Kolozsvár 1996, 39–50.
- TÁNCZOS V.: *Csíksomlyó a népi vallásosságban*, Budapest 2016.
- TÁNCZOS V.: A csíksomlyói búcsú új kulturális ökonómiaja, In *Erdélyi Múzeum* 83 (2020/2) 14–24.
- TURNER, V.: *Drama, Field and Metaphors. Symbolic Action in Human Society*, Ithaca and London 1974.
- VASS E.: „Menjünk az Isten szentséges házába...” A búcsújárás mint kulturális performansz, in: BARNA G. (szerk.): *Rítusok, folklór szövegek*, Budapest 2004, 13–31.
- VASS E.: A csíksomlyói búcsú megörökítése a vizuális kultúra eszközei által, In SZEMERKÉNYI Á. (szerk.): *Folklór és vizuális kultúra*. Budapest 2008, 423–437.
- VOIGT V.: A csíksomlyói búcsú kutatása, In *Néprajzi Látóhatár* 2 (1993/3) 220–221.
- VÖRÖS G.: A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye. A magyarországiak részvételének motivációiról a csíksomlyói búcsúban, in: FREISCHMIDT M. (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok* (Tabula Könyvek, 7), Budapest – Pécs 2005, 69–83.

A kutatáshoz használt cikkek és hírportálok adatai

Székelyhon, Kozán István főszerk., Prima Press Kft., Csíkszereda

FERENC A.: Program, útlezárások, parkolás a csíksomlyói búcsú idején, In *Székelyhon*, <https://szekelyhon.ro/aktualis/program-utlezarasok-parkolohelyek-a-csiksomlyoi-bucsu-idejen> (2023. 05. 08.).

ISZLAI K.: Az eső sem volt akadály: generációk tomboltak együtt a Neoton Família Sztárjai koncertjén, In *Székelyhon*, <https://szekelyhon.ro/aktualis/az-eso-sem-volt-akadaly-generaciok-tomboltak-egyutt-a-neoton-familiasztarjai-koncertjen> (2023. 05. 10.).

Ahogy a járvány előtt: gyalogosan, keresztaljakkal Csíksomlyóra, in *Székelyhon*, <https://szekelyhon.ro/aktualis/ahogy-a-jarvany-elott-gyalogosan-keresztaljakkal-csiksomlyora> (2023. 05. 10.).

Ilyen volt a járvány utáni első csíksomlyói búcsú, In *Székelyhon*, <https://szekelyhon.ro/aktualis/ilyen-volt-a-jarvany-utani-első-csiksomlyoi-bucsu> (2023. 05. 10.).

Mediaklikk.hu, Leitner Attila főszerk., Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt., Budapest

30. alkalommal közvetíti élőben a csíksomlyói búcsút a Duna, In *Mediaklikk*, <https://mediaklikk.hu/duna/cikk/2022/06/03/30-alkalommal-kozvetiti-eloben-a-csiksomlyoi-bucsut-a-duna/> (2023. 05. 08.).

Maszol.ro, Borsi Balázs főszerk., Progress Alapítvány, Kolozsvár

Szigorúan korlátozzák az árusítást a pünkösdi búcsún, In *Maszol*, <https://maszol.ro/belfold/Szigoruan-korlatozzak-az-arusitast-a-punkosdi-bucsun> (2023. 05. 08.).

FARKAS E.: Ismertették a csíksomlyói búcsú liturgikus programját és a forgalmi tudnivalókat, In *Maszol*, <https://maszol.ro/belfold/Ismertettek-a-csiksomlyoi-bucsu-liturgikus-programjat-es-a-forgalmi-tudnivalokat> (2023. 05. 08.).

FARKAS E.: „Isten békét akar az embernek és az emberben – újra százezrek zarándokoltak Csíksomlyóra”, In *Maszol*, <https://maszol.ro/belfold/Csiksomlyoi-4-bucsu-a-beket-teremteni-kell> (2023. 05. 08.).

BERECKI Sz.: Erdély legjei – Hargita megye: a csíksomlyói búcsú, In *Maszol*, <https://maszol.ro/eletmod/Erdely-legjei-Hargita-megye-a-csiksomlyoi-bucsu> (2023. 05. 10.).

FARKAS E.: Gazdag program várja a pünkösdi búcsúra érkezőket, In *Maszol*, <https://maszol.ro/kultura/Gazdag-program-varja-a-punkosdi-bucsurakerkezoeket> (2023. 05. 10.).

FARKAS E.: Csíksomlyón fogadták a pünkösdi lovas zarándoklat résztvevőit, In *Maszol*, <https://maszol.ro/belfold/Csiksomlyon-fogadtak-a-Punkosdi-Lovas-zarandoklat-resztvevoit> (2023. 05. 10.).

Hargitanep.ro, dr. Rátz Illés-Mária főszerk., Hargita Népe Lapkiadó, Csíkszereda

Csíksomlyói búcsú 2022, In *Hargita Népe*, <https://hargitanep.ro/csíksomlyoi-bucsu-2022> (2023. 05. 08.).

Magyarhirlap.hu, Szigeti Krisztina főszerk., Magyar Hírlap Kiadói Kft., Budapest

Lélekben minden magyar együtt énekel, In *Magyar Hírlap*, <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20220603-lelekben-minden-magyar-egyutt-unnepel> (2023. 05. 08.).

SÜTŐ-NAGY Zs.: Csíksomlyón innen és túl, In *Magyar Hírlap*, <https://www.magyarhirlap.hu/belfold/20220624-csiksomlyon-innen-es-tul> (2023. 05. 09.).

Pótápi: A pünkösdi lovas zárandoklat a nemzeti összetartozás szimbóluma, In *Magyar Hírlap*, <https://www.magyarhirlap.hu/kulfold/20220602-potapi-a-punkosdi-lovas-zarandoklat-a-nemzeti-osszetartozas-szimboluma> (2023. 05. 10.).

Infostart.hu, Módos Márton főszerk., Infórádió Kft., Budapest.

BAUMANN-TUKA N.: Ismét zakatol az össznemzeti zárandokvonal a csíksomlyói búcsúba, In *Infostart*, <https://infostart.hu/kultura/2022/06/01/ossznemzeti-zarandokvonal-miniszterelnokseg-tukanikoletta> (2023. 05. 08.).

Hirado.hu, Letiner Attila főszerk., Duna Médiaszolgáltató Nonprofit Zrt., Budapest

Pótápi: Idén a csíksomlyói búcsú a nemzeti összetartozás napjára esik, In *Hiradó*, <https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/05/30/nemzeti-osszetartozas-napja-erdely-kiemelt-helyszine-lesz-a-programoknak> (2023. 05. 08.).

Telex.hu, Dull Szabolcs főszerk., Van Másik Zrt., Budapest

PRESINSZKY J.: Lángos, kürtőskalács és a Mi Hazánk is előkerült a csíksomlyói búcsún, in *Telex*, <https://telex.hu/kulfold/2022/06/06/csiksomlyoi-bucsu-punkosd-szekelyfold-erdely-romania-nyereg-kegyhely-csikszereda> (2023. 05. 09.).

MOLNÁR R.: Egy nemes csata ünnepétől a csíksomlyói búcsú foszforeszkáló Szűz Máriájáig, In *Telex*, <https://telex.hu/kult/2022/06/06/csiksomlyo-eredet-neprajz> (2023. 05. 10.).

Transtelex.ro, Vig Emese, Van Másik Kft., Kolozsvár

GÁL L.: „– Mi egy vérből valók vagyunk! – Az biztos!” Áthaladtak Kolozsváron a csíksomlyói zárandokok, In *Transtelex*, <https://transtelex.ro/életmod/2022/06/03/zarandokvonal-kolozsvar-csiksomlyoi-bucsu-tamas-aron> (2023. 05. 09.).

TÖKÉS H.: 40 kilométeren keresztül zárandokoltunk a búcsú napján a gyimesi csángókkal a csíksomlyói kegyhelyre, In *Transtelex*, <https://transtelex.ro/best-of/2022/06/04/40-kilometeren-keresztul-zarandokoltunk-a-bucsu-napjan-a-gyimesi-csangokkal-a-csiksomlyoi-kegyhelyre> (2023. 05. 10.).

Ujszo.ro, Tamási Attila, főszerk., Genius Kft., Nagybánya

Csiksomlyói búcsú: több mint 450 éve gyűlnek össze a zarándokok a Hármashalom oltárnál, In *Újszó*, <https://www.ujszo.ro/ssr/cikk/36-39-csiksomlyoi-bucsu-tobb-mint-450-eve-gyulnek-o> (2023. 05. 10.).

Szeretlekmagyarorszag.hu, Jásper Ferenc, Szeretlek Magyarország Média-csoport Kft., Budapest

VASS A.: Amikor 350 ezer ember együtt énekli a székely himnuszt – ilyen volt a 2022-es csiksomlyói búcsú, In *Szeretlekmagyarország*, <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/rokaland/amikor-350-ezer-ember-egyutt-enekli-a-szekely-himnuszt-ilyen-volt-a-2022-es-csiksomlyoi-bucsu/> (2023. 05. 10.).

A múzeum története. Csikimzeum.ro

<https://www.csikimzeum.ro/hu/muzeum/muzeum-tortenete>.

[Letöltés ideje 2023. 05. 09.]